

МАКСІМ ТАНК У ГІСТОРЫІ ЗАХОДНЕБЕЛАРУСКАЙ ЖУРНАЛІСТЫКІ

Г. К. Тычко

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт,
вул. Кальварыйская, 9, 220004, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
tychko@mail.ru*

Максім Танк (Яўген Іванавіч Скурко) – класік нацыянальнай літаратуры, які ўнёс значны ўклад у развіццё беларускай журналістыкі. З 1929 па верасень 1939 г. паэт жыў у Заходняй Беларусі, у Вільні, дзе спрабуе арганізаваць выданне беларускамоўнай перыёдыкі. Першым стаў падпольны рукапісны літаратурны часопіс «Пралом», а затым легальнае літаратурна-палітычнае выданне «Часопіс для ўсіх», забароненае польскай цензурай пасля выхаду першага нумара. З імем Танка звязана беларуская легальная камуністычная газета «На пераломе», якая выдавалася ў Львове. Тут Яўген Скурко ўпершыню выкарыстоўвае свой літаратурны псеўданім Максім Танк.

Ключавыя словы: гісторыя журналістыкі; Максім Танк; Заходняя Беларусь; літаратурна-палітычны часопіс; рэвалюцыйная публіцыстыка.

MAXIM TANK IN THE HISTORY OF WEST BELARUSIAN JOURNALISM

H. K. Tychko

*Belarusian State University,
9, Kalvaryjskaya Str., 220004, Minsk, Republic of Belarus
Corresponding author: H. K. Tychko (tychko@mail.ru)*

Maksim Tank (Yugen Ivanovich Skurko) is a classic of national literature, who made a significant contribution to the development of Belarusian journalism. From 1929 to September 1939, the poet lived in Western Belarus, in Vilnius, where he is trying to organize the publishing of a Belarusian-language periodical. The first was the underground handwritten literary magazine «Pralom», and then the legal literary and political publication «Chasopis dlya usikh», which was banned by Polish censorship after the publication of the first issue. The Belarusian legal communist newspaper «Na peralome», which was published

in Lviv, is associated with Tanka's name. Here Yevgeny Skurko uses his literary pseudonym Maxim Tank for the first time.

Key words: history of journalism; Maxim Tank; Western Belarus; literary and political magazine; revolutionary journalism.

Легенда нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі, класік беларускай літаратуры, унікальны паэт, вядомы далёка па-за межамі нашай краіны Максім Танк (Яўген Іванавіч Скурко) (1912–1995) шмат зрабіў і для развіцця айчыннай журналістыкі, з якой яго лёс быў звязаны з юнацтва і да апошніх дзён жыцця. Яго маладыя гады прайшлі ў Заходняй Беларусі, якая пасля Рыжскай мірнай дамовы 1921 г. была ўключана ў склад тагачаснай Польшчы. На тэрыторыі Заходняй Беларусі, што складалася з 29 павеатаў і займала плошчу 113 км², пражывала на 1931 год 4,6 млн чалавек [1, с. 421]. Аднак карэннае насельніцтва не мела нацыянальнай аўтаноміі, і, паколькі ў дачыненні да беларусаў праводзілася палітыка прымусовай паланізацыі, на заходнебеларускіх тэрыторыях пашыраўся нацыянальна-вызваленчы рух. І ў гэтым змаганні за свае правы была актыўна задзейнічана моладзь.

У 1928 г. навучэнец Радашковіцкай беларускай гімназіі Жэня Скурко ўступіў у падпольную камсамольскую арганізацыю і прыняў удзел у вучнёўскай забастоўцы, накіраванай супраць ліквідацыі беларускіх школ польскім урадам. Пасля гэтага з гімназіі было выключана некалькі гімназістаў, у ліку якіх апынуўся і ён. На пачатку 1929 г. юнак паступіў у Віленскую рускую гімназію імя А. Пушкіна, дзе зноў далучыўся да новай забастоўкі. З гэтага часу і ўключна да верасня 1939 г., часу ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР, Яўген Скурко жыў і працаваў у Вільні. Гэта быў надзвычай складаны і плённы перыяд у яго жыцці і творчасці, пазначаны эстэтычнымі эксперыментамі, а побач з гэтым – падпольнай дзейнасцю, арыштамі і неаднаразовым турэмным зняволеннем. І менавіта з гэтага часу пачынаецца далучанасць маладога чалавека да прафесійнай журналістыкі. Спрыялі гэтаму патрэбы падпольнай барацьбы альбо асабістыя творчыя схільнасці Яўгена Скурко? Хутчэй усё разам, складаныя абставіны садзейнічалі рэалізацыі ўласных творчых памкненняў і выкананню партыйных заданняў. Першыя журналісцкія спробы юнака датуюцца 1931 г. У гэты час гімназіст і працаўнік Віленскай друкарні Жэня Скурко разам са сваім сябрам Янкам Гарохам распачынае свае першыя выдавецкія ініцыятывы. Гэта

быў літаратурны часопіс пад назваю «Пралом», ілюстраваны Янкам Гарохам. Выйшла ўсяго 2 нумары. Другі нумар, надрукаваны на гектографіі, меў наклад 500 асобнікаў [2, с. 156]. Вось як у сваёй аўтабіяграфіі Максім Танк прыгадвае гэты час: «Літаратурны журнал “Пралом”. Першы нумар у двух экзэмплярах быў надрукаваны ад рукі мной і быўшым вучнем беларускай гімназіі І. Гарохам (...) У 1931 г. спрабавалі мы выдаваць легальны літаратурна-палітычны журнал “Часопіс для ўсіх”, дзе пад рознымі псеўданімамі (Д. Сівер, А. Граніт, Віктар) былі змешчаны мае творы, але журнал быў забаронены польскай цэнзурай адразу пасля выхаду першага нумара, а таксама была канфіскавана і беларуская легальная камуністычная газета “На пераломе”, якая выдавалася ў Львове, дзе ўпершыню пад псеўданімам М. Танк быў надрукаваны ў 1932 г. мой верш аб забастоўцы шахцёраў...» [3, с. 282].

Аднак С. Панізнік, працуючы ў архівах Вільні і Львова знайшоў звесткі пра яшчэ адно тагачаснае выданне – газету «Беларускае жыццё» і прыйшоў да высновы, што яе «віленская матрыца была выраблена страннямі аднадумцаў Максіма Танка, бо сам ён у гэта час сядзеў за кратамі Лукішак. Усе 1500 асобнікаў заходнебеларускага выдання былі канфіскаваны (...) У канфіскаваным нумары “Беларускага жыцця” ўпершыню быў надрукаваны верш Максіма Танка “Заштрайкавалі гіганты-коміны” пад псеўданімам Максім Танк (...) Былі змешчаны артыкулы “На абарону ТБШ” і “Супраць ліквідацыі беларускага школьніцтва!”, якія і выклікалі жорсткія меры з боку польскай адміністрацыі не толькі ў дачыненні да нумара, але і да яго стваральнікаў» [3, с. 49–50].

Напрыканцы 1933 г. Максім Танк, знаходзячыся ў Лукішскай турме, пачынае выдаваць рукапісны часопіс «Краты» (выйшла 6 нумароў). Сам паэт успамінае пра гэта так: «В конце 1933 года я начал «издавать» первый номер тюремного журнала “Краты”. Сидел я тогда с политзаключенным И. Гавриличонкам, рабочим вильнюсского маслозавода. Когда я писал, он все время ходил по камере, заслоняя меня от предательского стеклянного волчка, в который то и дело заглядывали надзиратели». [4, с. 326].

З другой паловы 30-ых гадоў паэт па заданню Кампартыі Заходняй Беларусі працуе ў беларускіх і польскіх часопісах і газетах народнафронтаўскага накірунку, вядзе беларускую калонку ў польскім часопісе «Папросту», потым узначальвае літаратурны аддзел у «Нашай волі», супрацоўнічае з рознымі паводле сваёй ідэяна-палітычнай

скіраванасці заходнебеларускімі выданнямі, сярод якіх «Беларускі летапіс», часопіс «Калоссе» і іншыя [5, с. 19].

Гэтыя і многія іншыя факты з біяграфіі Максіма Танка з палітычнага і літаратурнага жыцця Вільні знайшлі адлюстраванне ў аўтабіяграфічных дзённіках паэта, фрагменты якіх ён апублікаваў упершыню ў 1967 г. пад назвай «Лісткі календара» («Полымя» № 1–4). Запісы ахопліваюць пяцігадовы перыяд танкаўскага жыцця, пачынаюцца са снежня 1935 г. і заканчваюцца лістападам 1939 г. Пад датай 5 жніўня 1935 г. занатавана наступнае: «Уладак Барысевіч прывёў мяне на Сконуўку, дзе ў доме № 5 размясцілася рэдакцыя “Папросту”. Ён мне даў некалькі экзэмпляраў першага нумара газеты, якая сёння адзначае свой дзень нараджэння, і пазычыў мне на пару дзён паэму Чэслава Мілаша «Аб застыглым часе» [6, с. 217]. Менавіта з сярэдзіны 30-х гадоў пачынаецца актыўнае супрацоўніцтва Максіма Танка з польскім друкам, са згаданымі вышэй і іншымі выданнямі, а таксама яго асабістае сяброўства з актывістамі і лідэрамі віленскага літаратурнага авангарду Ежы Путрамантам, Генрыкам Дэмбінскім, Уладыславам Барысевічам і інш.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: У 6 т. Т. 3. Гімназіі – Кадэнцыя / Беларус. Энцыкл.: Рэдкал.: Г. П. Пашкоў (галоўны рэд. і інш.). Мн.: БелЭн, 1996. 527 с.
2. Мікуліч Мікола. Максім Танк / На скразняках стагоддзя. Мінск: Мастацкая літаратура, 1999. 254 с.
3. Калядка С. У. Максім Танк: новыя факты матэрыялы, інтэрпрэтацыі. Мінск: Беларуская навука, 2014. 485 с.
4. Танк Максим. О том, что не забудется // Вильнюское подполье. Воспоминания участников революционного движения в Вильнюском крае (1920–1939 гг.). Вильнюс: Ин-т истории партии ЦК КП Литвы, 1966. 430 с.
5. Верабей Анатолий. Максим Танк і польская літаратура. Мінск: Навука і тэхніка, 1984. 120 с.
6. Танк Максим. Збор твораў. У 4 тамах. Т. I. Вершы, дзённікі, пераклады / Мінск: 1967. 625 с.